

PROTOKOLL

Dnr
188-2026

Sid
1 (18)

Justitieombudsmannen
Thomas Norling

Inspektion av Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd i Stockholms kommun den 10–12 februari 2026

JO:s uttalande i korthet: JO genomförde den 10–12 februari 2026 en inspektion av Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd i Stockholms kommun. Inspektionen omfattade nämndens handläggning av ärenden enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade samt barnärenden enligt socialtjänstlagen (2025:400)¹ och lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Det allmänna intrycket av nämndens verksamhet var gott. Ärendehandläggningen verkade i allt väsentligt fungera väl. Det var dock i flera av de granskade ärendena svårt att följa handläggningen på grund av bristfällig dokumentation. Vid inspektionen noterades också flera exempel på att det hade tagit alldeles för lång tid innan en åtgärd eller en händelse hade dokumenterats i journalen.

JO noterade därutöver ytterligare brister i ärendehandläggningen. Det framgick t.ex. oftast inte av dokumentationen i barnärendena att nämnden hade gjort en konkret och individualiserad bedömning av barnets bästa. Vidare konstaterade JO att det fanns brister i nämndens handläggning av beslut om vård av unga.

I några fall anser JO att nämnden ska kritiseras för bristerna i handläggningen.

Inledning

JO meddelade under åren 2019–2025 flera kritikbeslut mot Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd i Stockholms kommun. I två av besluten kritiserade JO nämndens handläggning i ärenden som rörde barn. Besluten handlade om placeringar enligt den då gällande socialtjänstlagen, SoL, och lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU. Fyra kritikbeslut rörde brister i handläggningen av ärenden enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS. I ett av besluten uttalade JO allvarlig kritik mot nämnden för bristande hantering av två domar i mål enligt LSS.

¹ Den 1 juli 2025 trädde en ny socialtjänstlag (2005:400) i kraft och ersatte den tidigare gällande socialtjänstlagen (2001:453). Inspektionen har omfattat vissa ärenden som handlagts enligt 2001 års socialtjänstlag.

Det som kommit fram inom ramen för JO:s tillsynsarbete visade på brister i nämndens hantering av individärenden, särskilt när det gällde handläggningen av insatser enligt LSS. Mot den bakgrunden beslutade JO Thomas Norling att inspektera nämnden samt att granskningen skulle avse handläggningen av ärenden som rör barn och ärenden enligt LSS.

Den 10–12 februari 2026 genomförde JO Thomas Norling inspektionen tillsammans med tf. byråchefen Sandra Lundgren samt rättssakkunniga Malin Jonasson, Maria Rydström, Eirik Jungar och Lovisa Rune.

Inspektionens genomförande

Inledande möte

Inspektionen inleddes genom ett möte med nämnden den 10 februari 2026. Nämnden representerades vid mötet av stadsdelsdirektören AA, avdelningscheferna BB och CC, enhetscheferna DD, EE, FF och GG samt områdeschefen HH.

Efter en inledande presentation av samtliga närvarande redogjorde JO Thomas Norling för JO:s verksamhet samt bakgrunden till inspektionen och dess syfte. Företrädarna för nämnden redogjorde därefter för myndighetens organisation och verksamhet.

Granskning av handlingar

Inför inspektionen begärde JO när det gällde *barnärenden* att få ta del av:

- tio ärenden om barn som placerats med stöd av 2 § LVU,
- tio ärenden om barn som placerats med stöd av 3 § LVU,
- tio ärenden där det fattats beslut om omedelbart omhändertagande med stöd av 6 § LVU,
- tio ärenden om barn som är placerade utanför hemmet med stöd av SoL, och
- tio ärenden om barn som är placerade utanför hemmet med stöd av SoL där barnet hade fyllt 15 år när ärendet aktualiserades hos nämnden.

JO begärde när det gällde *LSS-ärenden* att få ta del av:

- de tio äldsta icke avslutade ärendena om personlig assistans,
- de tio senast avslutade ärendena om personlig assistans,
- de tjugo äldsta icke avslutade ärendena om andra insatser än personlig assistans,
- de tio första ärendena om bostad med särskild service för barn och ungdomar där nämnden fattat beslut efter den 1 januari 2024,
- tio ärenden där nämnden eller en domstol beslutat om insats i form av bostad med särskild service för vuxna eller bostad med särskild service för barn och ungdomar och insatsen ännu inte verkställts, och
- de tio första ärendena enligt LSS som hade återförvisats från domstol till nämnden efter den 1 januari 2024.

I vissa LSS-kategorier hade nämnden inte så många ärenden som JO hade begärt. Under inspektionen beställdes vissa ytterligare ärenden i andra kategorier. JO:s medarbetare gick vid granskningen igenom merparten av de begärda ärendena, men utan att akterna granskades i alla avseenden.

Avslutande genomgång

Den 12 februari 2026 hölls ett avslutande möte. Från nämnden deltog samma personer som vid det inledande mötet. Därutöver deltog för nämndens räkning strategen JJ, enhetscheferna KK, LL och MM samt gruppledarna NN, OO, PP, QQ, RR, SS och TT.

Efter att ha redogjort för bl.a. bakgrunden till inspektionen och dess syfte redovisade JO Thomas Norling och hans medarbetare de huvudsakliga iakttagelser som gjorts under inspektionen. Företrädarna för nämnden fick möjlighet att kommentera och ställa frågor om iakttagelserna.

Uttalanden av JO Thomas Norling

Allmänt

Inspektionen motiverades särskilt av att jag under de senaste åren meddelat en rad kritikbeslut mot nämnden. Det har rört sig om brister i handläggningen av barnärenden och ärenden enligt LSS. Syftet med inspektionen var att jag skulle få en allmän uppfattning om nämndens verksamhet, men även att granska om, och i så fall hur, nämnden tagit hand om de synpunkter som jag fört fram i mina kritikbeslut.

Det allmänna intrycket av nämndens verksamhet var gott. Vid det inledande mötet redogjorde nämndens företrädare också för flera åtgärder som nämnden hade vidtagit för att förbättra ärendehandläggningen. Jag ser positivt på detta. Handläggningen verkade i allt väsentligt fungera väl. Jag kunde t.ex. konstatera att nämnden genomgående följde de tidsfrister som uppställs i LVU. Nämnden verkade också ha tagit till sig den kritik jag uttalat i tidigare beslut. Jag noterade t.ex. inte några dröjsmål i hanteringen av ärenden som hade återförvisats från domstol.

Under inspektionen noterades emellertid brister i ärendehandläggningen. I flera ärenden var det svårt att följa handläggningen på grund av bristfällig dokumentation. Jag kunde också konstatera bl.a. att nämnden inte redovisade sina bedömningar av barnets bästa på ett godtagbart sätt. I några fall anser jag att bristerna i handläggningen är sådana att nämnden förtjänar kritik. Jag kommer i det följande att redogöra för mina iakttagelser och göra uttalanden om handläggningen i de ärenden som granskats.

Jag har valt att dela upp protokollet i fyra avsnitt varav de två första rymmer mer allmänna iakttagelser. I det första avsnittet behandlas kravet på *dokumentation*. Därefter följer ett avsnitt om *barnets bästa och barnets rätt att få komma till tals*. Det tredje avsnittet handlar om nämndens *handläggning av barnärenden* och det fjärde avsnittet om *handläggningen av ärenden enligt LSS*.

Jag vill även klargöra att jag har granskat barnärenden som har handlagts såväl före som efter den 1 juli 2025, när socialtjänstlagen (2025:400) ersatte den tidigare socialtjänstlagen (2001:453). Om inte annat anges avser hänvisningarna i protokollet den nya lagen. Till övervägande del fanns emellertid motsvarande bestämmelser i 2001 års socialtjänstlag.

Dokumentation

Rättsliga utgångspunkter

Handläggning av ärenden som rör enskilda samt genomförande av beslut om insatser ska dokumenteras. Dokumentationen ska utvisa beslut och åtgärder i ärendet samt faktiska omständigheter och händelser av betydelse. (Se 14 kap. 3 § SoL och 21 a § LSS.)

Dokumentationsskyldigheten utgör grunden för en rad andra förvaltningsrättsliga regler som tillsammans syftar till att garantera den enskildes rättssäkerhet.

Journalanteckningar och andra handlingar som hör till den enskildes personakt ska hållas ordnade så att det enkelt går att följa och granska handläggningen av ett ärende (se 4 kap. 7 § Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd [SOSFS 2014:5] om dokumentation i verksamhet som bedrivs med stöd av SoL, LVU, LVM och LSS). Åtgärder som vidtas vid handläggningen av ett ärende ska fortlöpande och utan oskäligt dröjsmål dokumenteras i journalen. Detsamma gäller faktiska omständigheter och händelser av betydelse för handläggningen av ett ärende. Av journalen ska det bl.a. framgå när åtgärder har vidtagits i ärendet och av vem, när faktiska omständigheter eller händelser av betydelse har inträffat samt när en handling av betydelse för handläggningen har kommit in i ärendet. (Se 4 kap. 9 § i föreskrifterna.)

Det är av flera anledningar viktigt att journalföringen i ett ärende sker på ett korrekt och rättvisande sätt. Det är från rättssäkerhetssynpunkt viktigt att alla uppgifter som behövs för bedömningen av ett ärende dokumenteras, vilket normalt bör göras i ärendets journal. Det ställs inte något krav på att det som i det enskilda fallet ska dokumenteras måste återges i detalj. Men den enskilde ska utifrån dokumentationen kunna följa handläggningen i sitt ärende. Vidare är det vid byte av handläggare viktigt att journalanteckningarna är tydliga så att den nya handläggaren snabbt kan sätta sig in i ärendet. Innehållet i akten ska även vara sådant att en tillsynsmyndighet kan granska handläggningen av ärendet utifrån akten och den övriga dokumentationen i ärendet. Dröjsmål med journalföring och bristande dokumentation riskerar att leda till problem när en enskild begär att få ta del av t.ex. journalen i sitt ärende. Om en nämnd journalför med fördröjning riskerar journalen som den enskilde får ta del av att vara ofullständig, vilket i förlängningen kan påverka hans eller hennes möjlighet att driva sitt ärende. (Se t.ex. JO 2020/21 s. 464, dnr 5013-2018.)

lakttagelser och uttalanden

Journalanteckningarna i de granskade ärendena var skrivna med ett lättillgängligt språk. I vissa ärenden hade anteckningarna kunnat vara mer kortfattade, med ett tydligare fokus på beslut, åtgärder och relevanta omständigheter.

Som jag redan nämnt var det i en stor del av ärendena svårt att följa handläggningen på grund av den bristfälliga dokumentationen. I flera LSS-ärenden saknades t.ex. dokumentation i journalen om att den enskilde hade ansökt om en insats vid ett visst datum. Ibland gick det att ta reda på när ansökan hade gjorts, och vilken insats som avsågs, genom att läsa journalen tillsammans med andra handlingar i ärendet. Det var dock inte möjligt i vissa ärenden där en ansökan hade gjorts muntligen. Även i flera barnärenden krävdes, för att få en helhetsbild av handläggningen, att journalen lästes tillsammans med övriga handlingar, t.ex. för att kunna utläsa att en barnutredning hade kommunicerats till parterna.

Jag kunde också konstatera att nämnden i många ärenden inte löpande hade dokumenterat händelser och åtgärder i journalen. Mina medarbetare noterade flera ärenden där journalanteckningar hade gjorts flera dagar efter att en händelse ägt rum eller en åtgärd vidtagits. Det fanns även ärenden där detta hade dröjt veckor och i vissa fall månader. Vid granskningen noterades också ärenden där det vid ett och samma datum hade journalförts en rad händelser och åtgärder som ägt rum långt tidigare. I vissa fall hade det markerats i journalen att det rörde sig om dokumentation i efterhand genom formuleringen ”bakdaterad journalanteckning”. I de flesta ärenden framgick detta inte.

Nämnden förtjänar kritik för de brister i dokumentation som jag redogjort för. Jag utgår från att nämnden vidtar nödvändiga åtgärder för att säkerställa att kraven på dokumentation uppfylls.

Barnets bästa och barnets rätt att komma till tals*Rättsliga utgångspunkter*

Principen om att barnets bästa ska beaktas är central och avser alla åtgärder som rör barn. Den följer av artikel 3 i barnkonventionen, som gäller som svensk lag sedan 2020. Principen kommer också till uttryck i 3 kap. 1 § SoL och i 6 a § LSS. Vid beslut enligt LVU och vid beslut eller en annan åtgärd om vård- eller behandlingsinsatser för ett barn enligt SoL, ska i stället det som är bäst för barnet vara avgörande (jfr 1 § femte stycket LVU och 3 kap. 1 § SoL).

Den närmare innebörden av barnets bästa är inte definierad i någon av bestämmelserna utan måste avgöras i varje enskilt fall utifrån en bedömning av de individuella förhållandena. I det ligger ett krav på att beslutande myndigheter så långt som möjligt har försäkrat sig om att barnets bästa har beaktats och redovisats i beslutsprocessen. Besluten måste med andra ord innefatta ett barnperspektiv där principen omsätts i verkliga och konkreta situationer. Det

ska vara tydligt vilka överväganden som lett fram till att ett visst beslut fattats och varför det inte har varit möjligt att fatta ett annat beslut i det aktuella ärendet. Såväl kortsiktiga som långsiktiga effekter för barnet måste beaktas. (Se Barnkonventionsutredningens betänkande SOU 2020:63 s. 190 f. och 242 f., prop. 2002/03:53 s. 76 f. och 105 samt prop. 2024/25:89 s. 222 ff. och 649 f., se även JO:s beslut den 28 juni 2022, dnr 822-2022.)

Barnets rätt att komma till tals framgår av artikel 12 i barnkonventionen. Av den bestämmelsen följer både en mer allmän rätt för ett barn att uttrycka sina åsikter och en rätt för barnet att höras och göras delaktig i ärenden vid domstolar och myndigheter. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

Även SoL, LVU och LSS innehåller bestämmelser om barnets rätt att komma till tals. Bestämmelserna innebär att ett barn ska få relevant information och ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör barnet samt att barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till hans eller hennes ålder och mognad. Barnets egna synpunkter och åsikter är också en viktig del i bedömningen av vad som är barnets bästa. (Se 3 kap. 2 och 3 §§ SoL respektive 36 § första stycket LVU och 8 § andra stycket LSS.)

Begreppet mognad är inte definierat i lag. I förarbetena till LVU anges att begreppet mognad handlar om förmågan att förstå och bedöma vilka konsekvenser den aktuella frågan medför (se prop. 2012/13:10 s. 39).

lakttagelser och uttalanden

Vid granskningen framkom att nämndens redovisningar av vilka bedömningar som gjorts i fråga om barnets bästa varierade. I vissa ärenden saknades en sådan bedömning helt. Det gällde t.ex. vid beslut där ett barn hade omhändertagits omedelbart enligt 6 § LVU och vid beslut om placering med stöd av SoL eller LVU. I ärenden enligt LVU och enligt LSS fanns det en rubrik i utredningarna med namnet "Barnets bästa" under vilken det ofta angavs att barnets bästa hade tagits i beaktande och att barnet hade fått möjlighet att komma till tals samt hur det hade säkerställts. Ibland stod det att bedömningen var att det var förenligt med barnets bästa att t.ex. ansöka om vård, få en insats eller att vara placerad utanför hemmet. Vad bedömningen faktiskt bestod i och vilka överväganden som hade gjorts framgick i stort sett aldrig.

Vid det avslutande mötet uppgav företrädarna för nämnden att det förs resonemang om barnets bästa i varje ärende som rör barn och att alternativ vägs mot varandra, men att bedömningarna inte alltid dokumenteras, vilket borde ske.

Jag vill framhålla att det av rättssäkerhetsskäl inte kan godtas arbetssätt som innebär att nämndens bedömningar i ett ärende inte redovisas. Om det inte uttryckligen motiveras varför ett beslut är förenligt med barnets bästa är det svårt för barnet och vårdnadshavarna att förstå hur nämnden har resonerat och

vilka omständigheter som har varit avgörande för nämndens beslut. Det är av samma skäl inte acceptabelt med blanka påståenden om att en åtgärd är förenlig med barnets bästa. En uttrycklig motivering är central för att den domstol som har att pröva ett överklagande från en enskild eller en ansökan från nämnden utan svårigheter ska kunna förstå hur nämnden har resonerat i frågan om barnets bästa. Den granskning som tillsynsmyndigheterna utför försvåras också när handläggningen brister på det sättet, och det kan inte accepteras.

I de fall det i någon mån gick att utläsa hur bedömningen av barnets bästa hade gjorts kunde jag konstatera att den ofta fokuserade på fel fråga. Mitt intryck är att nämnden då snarare gjorde en riskbedömning av den situation som barnet befann sig i än redovisade vilka konkreta alternativ som fanns för att bistå barnet och varför den valda åtgärden var den bästa för barnet.

Det framstår för mig som att nämnden arbetar aktivt med att barn ska få komma till tals. Granskningen visar att de flesta barn fick uttrycka sin åsikt på något sätt och att barnens uppgifter också redovisades i utredningarna. Jag ser positivt på detta. Däremot var det sällan så att barnets åsikter och inställning lyftes in och beaktades i nämndens bedömningar i barnärendena. Det fanns exempelvis flera LVU-utredningar där det framgick att barnet motsatte sig aktuell placering utan att det bemöttes i bedömningen. Det fanns ytterst få exempel på dokumenterade bedömningar i fråga om vilken betydelse som barnets åsikter och inställning skulle tillmätas utifrån barnets ålder och mognad i såväl ärenden enligt LVU som SoL.

I några ärenden om omplacering framgick inte om barnets åsikt över huvud taget hade hämtats in förrän omplaceringen hade eller skulle verkställas. Det gick inte heller att utläsa varför barnets åsikt inte hade hämtats in i dessa ärenden innan besluten fattades. I LSS-ärendena framgick däremot i de flesta fall varför ett barns åsikt inte hade kunnat hämtas in.

Att barnperspektivet inte kan utläsas av dokumentationen i nämndens ärenden är inte acceptabelt. Jag har tidigare kritiserat nämnden för att den brustit i att resonera om barnets bästa i ett beslut om omplacering (se JO:s beslut den 27 november 2024, dnr 8822-2023). Granskningen visar att liknande brister i fråga om att dokumentera barnperspektivet kvarstår. Nämnden förtjänar kritik för detta.

Jag utgår från att nämnden säkerställer att konkreta och individualiserade bedömningar av barnets bästa görs och tydligt redovisas i varje ärende samt att barnets åsikt och inställning beaktas i bedömningarna.

Beslut i det inledande skedet i ärenden enligt LVU

Rättsliga utgångspunkter

Under vissa förutsättningar får socialnämnden bl.a. besluta om att omedelbart omhänderta ett barn eller en ungdom (6 § LVU). Det är nämnden som bestämmer var den unge ska vistas under tiden han eller hon vårdas med stöd av

LVU. Det följer av 11 § LVU. Om nämndens beslut om omhändertagande eller placering inte kan avvaktas, får nämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat besluta om omhändertagande eller placering. Beslutet ska då anmälas vid nämndens nästa sammanträde. Beslut om placering kan överklagas (jfr 41 § första stycket 1 LVU).

Nämnden har ett ansvar för att den unges behov av umgänge med föräldrar och vårdnadshavare så långt möjligt tillgodoses. Om det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med vården enligt LVU får socialnämnden besluta hur umgänget ska utövas eller besluta att den unges vistelseort inte ska röjas för föräldrar eller vårdnadshavare. Sådana beslut ska övervägas minst en gång var tredje månad och kan överklagas. (Se 14 § och 41 § första stycket 3 LVU.)

JO har vid flera tillfällen uttalat att ett beslut om umgängesbegränsning ska vara tydligt – det ska framgå av beslutet på vilket sätt umgänget begränsas och om beslutet gäller tills vidare eller om det är tidsbegränsat. Vidare ska skälen för beslutet framgå (se t.ex. JO 2018/19 s. 529, dnr 2533-2017, JO 2021/22 s. 581, dnr 5731-2019, och JO:s beslut den 28 juni 2022, dnr 822-2022).

För varje skriftligt beslut som nämnden fattar ska det finnas en handling som visar bl.a. dagen för beslutet, vad beslutet innehåller och vem eller vilka som har fattat beslutet (31 § förvaltningslagen [2017:900], FL). Ett beslut som kan antas påverka någons situation på ett inte obetydligt sätt ska, som huvudregel, innehålla en klagörande motivering. En sådan motivering ska innehålla uppgifter om vilka föreskrifter som har tillämpats och vilka omständigheter som har varit avgörande för myndighetens ställningstagande (32 § FL).

Om ett beslut får överklagas ska parten underrättas om hur det går till (jfr 33 § FL). En sådan underrättelse ska antingen anges direkt i beslutet eller i en bilaga till beslutet. Om det senare alternativet används bör en hänvisning till bilagan finnas i beslutet (se t.ex. JO:s beslut den 19 februari 2021, dnr 6844-2019).

lakttagelser och uttalanden

Vid granskningen framkom att nämndens beslut i det inledande skedet av ett ärende enligt LVU ofta var fattade av ordföranden eller vice ordföranden i nämnden i stället för av nämnden. Det gällde inte bara beslut om omedelbart omhändertagande utan även beslut om placering samt beslut om begränsning av umgänget eller hemlighållande av vistelseort. Besluten hade då fattats på en kryssblankett. Av blanketten framgick i stort sett endast vilka bestämmelser som hade tillämpats. Det framgick inte varför det hade bedömts nödvändigt, t.ex. på grund av brådska, att ordföranden eller vice ordföranden fattade besluten. Tillsammans med besluten fanns en promemoria där de omständigheter som var avgörande framgick. Någon hänvisning från beslut till promemoria fanns inte.

Vid det avslutande mötet uppgav företrädarna för nämnden bl.a. att de vid underställning av omedelbara omhändertaganden använder en ytterligare blankett som hänvisar till både beslutet och promemorian.

Som jag redogjort för ovan anges i LVU att det som huvudregel är nämnden som ska fatta beslut. Det krävs att frågan är brådskande och att nämndens beslut inte kan avvaktas för att frångå detta. Om det i ett enskilt fall finns skäl att frångå huvudregeln så ska skälen för detta naturligtvis redovisas. Nämnden behöver anpassa sin verksamhet efter regelverket och se över sitt arbetssätt och sina rutiner i det här avseendet. Jag vill understryka att det är fråga om mycket ingripande åtgärder och att nämnden har ett stort ansvar för att tillgodose de rättssäkerhetsaspekter som gör sig gällande.

Att det framgår vilken handling som innehåller motiveringen till ett beslut är viktigt av rättssäkerhetsskäl. Det är även av vikt för att upprätthålla enskildas förtroende för myndigheten. Även om nämndens underställningsblankett förtydligar för förvaltningsrätten att skälen för beslutet finns i en separat handling så anser jag att hänvisningen till beslutsmotiveringen givetvis ska finnas i själva beslutet. Som ovan redogjorts för användes dessutom kryssblanketten också för sådana beslut som inte underställs domstol. En hänvisning måste finnas så att det för den unge, vårdnadshavarna, domstolen och eventuell tillsynsmyndighet är klart vilken handling som innehåller beslutets motivering. Risken med den ordning som nämnden har är att den som tar del av beslutet inte får veta att det finns en ytterligare handling där motiveringen framgår. Jag förutsätter att nämnden ser över utformningen av sina beslut i det här avseendet.

Av de LVU-ärenden som granskades framgick att det var relativt vanligt att beslut om begränsning av umgänget och hemlighållande av vistelseort enligt 14 § andra stycket LVU fattades i samband med beslut om omedelbart omhändertagande. Dessa beslut var sparsamt motiverade och i något ärende fanns det inte någon motivering alls. I besluten om umgängesbegränsning framgick oftast inte i vilken omfattning umgänget begränsades. Det framgick inte heller med tydlighet mot vem begränsningen riktades och om beslutet var begränsat i tid eller inte. I kryssblanketten angavs att placeringsbeslut kunde överklagas, men det framgick inte att beslut om umgängesbegränsning eller hemlighållande av vistelseort är överklagbara. Det framgick sällan av dokumentationen i ärendena att dessa beslut hade expedierats. Nämndens företrädare uppgav dock vid det avslutande mötet att besluten expedieras.

Jag vill framhålla att beslut om såväl hemlighållande av vistelseort som umgängesbegränsning är mycket ingripande åtgärder. Att nämnden fattar beslut om umgängesbegränsning i ett så tidigt skede, utan närmare motivering och tydlighet kring vilken begränsning som faktiskt gäller, ger intryck av en slentrianmässig hantering. En klagande motivering är viktig av rättssäkerhetsskäl. Jag vill understryka att det givetvis inte är tillräckligt att

endast ange vilken bestämmelse som tillämpats och att rekvisiten är uppfyllda, utan nämnden måste ange de omständigheter som den anser medför att rekvisiten i en viss bestämmelse är uppfyllda.

Jag ser med allvar på att det inte framgår av dokumentationen om besluten enligt 14 § andra stycket LVU har expedierats och försetts med överklagande-hänvisningar. Att det anges i kryssblanketten att placeringsbeslut kan överklagas kan av mottagaren uppfattas som att övriga beslut inte går att överklaga.

Jag är sammantaget mycket kritisk till nämndens handläggning av beslut enligt LVU. Nämnden bör omgående se över hanteringen.

Barnutredningar enligt SoL

Om socialnämnden får information om något som skulle kunna leda till en åtgärd av nämnden, ska nämnden genast inleda en utredning (14 kap. 2 § SoL). En bestämmelse med samma innebörd fanns i 11 kap. 1 § i 2001 års socialtjänstlag.

Vid bedömning och utredning av barn och ungas behov av skydd eller stöd finns kompletterande bestämmelser i 20 kap. SoL. Vid en barnutredning, dvs. en utredning av om socialnämnden behöver ingripa till ett barns behov av skydd eller stöd, ges socialnämnden bl.a. en tidsfrist att förhålla sig till (3 §) och ska normalt sett genast informera den som berörs av utredningen (4 §). Vid barnutredningar har socialnämnden också vissa särskilda befogenheter, som möjligheten att ta hjälp av sakkunniga i utredningen (5 §), att få uppgifter från andra myndigheter (6 §) och att samtala med barnet utan vårdnadshavares samtycke (7 §). I 2001 års socialtjänstlag fanns bestämmelser om detta i 11 kap. 2 § och 10 § tredje stycket samt 14 kap. 1 § tredje stycket.

Vid granskningen av barnärenden som handlagts enligt 2001 års socialtjänstlag noterades att det ibland angavs att utredningen bedrevs med stöd av 11 kap. 1 § i den lagen och ibland enligt 11 kap. 2 §. Exempelvis noterades ett ärende där ett beslut om att inleda utredning enligt 11 kap. 1 § motiverats med att det fanns anledning till oro för barnets hemsituation. Det noterades att det några månader efter det att utredningen hade inletts angavs att den nu bedrevs med stöd av 11 kap. 2 §.

Vid det avslutande mötet uppgav företrädarna för nämnden att det i vissa situationer lagts till en notering i ärendet om att utredningen bedrevs med stöd av 11 kap. 2 § eftersom någon särskild utredningsbefogenhet behövde kunna användas.

Som jag redogjort för ovan är en barnutredning förenad med vissa särskilda krav och befogenheter. Det kan av den anledningen vara att föredra att en socialnämnd dokumenterar från och med vilken tidpunkt en sådan utredning

bedrivs. De granskade akterna ger intryck av att det rått viss förvirring angående skillnaderna mellan bestämmelserna i 11 kap. 1 § och 2 §.

Det avgörande för om de nuvarande bestämmelserna i 20 kap. 3–7 §§ SoL är tillämpliga eller inte är med vilken inriktning utredningen bedrivs och inte hur den rubriceras. När en utredning inleds mot bakgrund av en inkommen orosanmälan torde det vanligtvis röra sig om en utredning av om socialnämnden behöver ingripa till ett barns behov av skydd eller stöd – alltså en barnutredning. Det innebär att socialnämnden direkt har att förhålla sig till bestämmelserna i 20 kap. SoL. Om det däremot först under en utredning kommer fram omständigheter som gör att socialnämnden överväger att ingripa till ett barns behov av skydd eller stöd gäller bestämmelserna i 20 kap. SoL från och med den tidpunkten då omständigheterna framkom.

Ärenden om placering av barn med stöd av SoL och LVU

Rättsliga utgångspunkter

Socialnämnden ansvarar för att enskilda som behöver vårdas eller bo i ett annat hem än det egna tas emot i ett familjehem, stödboende eller ett hem för vård eller boende (9 kap. 1 § SoL). Definitioner av dessa vårdformer finns i samma kapitel. Där anges t.ex. att med familjehem avses ett enskilt hem som på uppdrag av socialnämnden tar emot bl.a. barn för stadigvarande vård, omsorg och uppfostran och vars verksamhet inte bedrivs yrkesmässigt (9 kap. 2 § SoL).

När det är fråga om vård av barn och unga utanför det egna hemmet finns kompletterande bestämmelser i 22 kap. SoL. Där anges bl.a. att när nämnden ska placera ett barn utanför det egna hemmet så ska den i första hand överväga om barnet kan tas emot av någon närstående (22 kap. 1 §). Ett barn får inte utan beslut om vård tas emot för stadigvarande vård i ett familjehem. Ett barn får inte heller utan socialnämndens medgivande tas emot för stadigvarande vård i ett annat enskilt hem som inte tillhör någon av föräldrarna eller någon annan vårdnadshavare (22 kap. 2 §).

I vissa fall kan socialnämnden akut behöva placera ett barn utanför det egna hemmet för en kortare period. Barnet kan då placeras tillfälligt i en familj.

Ett enskilt hem som vid upprepade tillfällen tar emot barn för tillfällig vård, omsorg och uppfostran kallas för jourhem. Socialnämnden får inte placera ett barn i ett jourhem om inte förhållandena i jourhemmet och förutsättningarna för vård i det har utretts av en socialnämnd. Ett barn får vårdas i ett jourhem i högst två månader efter det att socialnämnden har avslutat en utredning av om nämnden behöver ingripa till barnets skydd eller stöd. Om det finns särskilda skäl, får barnet vårdas längre i jourhemmet (22 kap. 4 § SoL).

Socialnämnden kan också placera ett barn för en kortare tid hos en anhörig eller närstående. Enskilda hem i barnets nätverk som tar emot ett och samma barn för en eller flera kortare perioder omfattas inte av bestämmelserna om jourhem.

Socialnämnden ansvarar även för att sådana tillfälliga hem är lämpliga för barnet att vistas i (se prop. 2006/07:129 s. 61).

Socialnämnden ska arbeta för att de barn som vårdas i ett familjehem, jourhem, annat enskilt hem, stödboende, skyddat boende eller hem för vård eller boende bl.a. får god vård, omsorg och uppföstran och i övrigt bra uppväxtförhållanden (22 kap. 8 § SoL).

Socialnämndens insatser för barn enligt SoL ska göras i samförstånd med vårdnadshavarna. För att placera ett barn utanför hemmet med stöd av SoL krävs att det finns samtycke från vårdnadshavarna och från barnet om barnet är 15 år eller äldre (3 kap. 4 § och 21 kap. 1 § fjärde stycket SoL).

För barn som vårdas med stöd av LVU gäller i stället att socialnämnden bestämmer hur vården av den unge ska ordnas och var han eller hon ska vistas under vårdtiden (11 § första stycket LVU). Ett sådant beslut ska vara tydligt. Det ska framgå av beslutet var den unge ska vistas under vårdtiden och i de fall den unge ska placeras i ett jourhem eller ett familjehem så ska det aktuella hemmet anges i beslutet (se JO 2004/05 s. 261, dnr 304-2002).

lakttagelser och uttalanden

Först kan nämnas att jag vid flera tillfällen har kritiserat nämnden för bristfällig handläggning i ärenden där barn har placerats utanför det egna hemmet med stöd av SoL (se JO:s beslut den 11 oktober 2023, dnr 3611-2022, och den 10 mars 2026, dnr 308-2025).

Vid granskningen av barnärendena noterades att nämnden bl.a. beslutade om placering av barn i ”tillfälligt enskilt hem” eller i ”enskilt hem”. I några placeringsbeslut angavs att barnet placerades i jourhem via ett visst privat bolag. Det framgick då inte var barnen faktiskt placerades. På liknande sätt angavs i ett omplaceringsbeslut enbart att barnet skulle placeras i ”annat jourhem”. I den tillhörande promemorian till det beslutet framgick att det företag som tillhandahållit det förra jourhemmet bedömde att det hade ett annat förslag som bättre skulle matcha barnets behov och att bedömningen blev att barnet borde omplaceras. Inte heller i underlaget framgick var barnet placerades.

Vid det avslutande mötet uppgav nämndens företrädare att det som avses med begreppet ”tillfälligt enskilt hem” är en tillfällig placering hos släktingar eller inom barnets nätverk som inte utgör en jourhemsplacering. Nämndens företrädare uppgav vidare att när beslut fattas om placering så finns det en viss utpekad placering, men att detta kan ha dokumenterats bristfälligt.

Som har framgått ovan används begreppet ”enskilt hem” i lagstiftningen bl.a. för att skilja på placeringar i enstaka hem, så som familjehem eller jourhem, och placeringar inom en boendeform som bedrivs yrkesmässigt, t.ex. hem för vård eller boende. Det är därför ett mindre lämpligt begrepp att använda i syfte att

särskilja den beslutade placeringsformen från en jourhemsplacering. I stället bör nämnden enligt min mening ange vad det är för placering som den har beslutat om – för det fall ett barn tillfälligt placeras i barnets nätverk ligger det närmare till hands att benämna det ”tillfällig nätverksplacering”.

En placering utanför det egna hemmet är ett stort ingrepp i barnets liv och får också stora konsekvenser för den övriga familjen. Det får inte förekomma otydligheter i den typen av beslut. Av placeringsbeslutet ska det givetvis framgå var barnet placeras. Om beslutet är grundat på SoL ska samtycke finnas både till att barnet placeras utanför hemmet och var placeringen sker.

Självklart är det inte tillräckligt att besluta att barnet ska placeras i ett ”annat jourhem” utan att det anges var. Vissa av nämndens placeringsbeslut ger närmast intryck av att nämnden överlämnat till ett privat bolag att utse jourhem, vilket den givetvis inte kan göra.

Lagstiftningen är uppbyggd på så sätt att det ställs andra krav på en placering som är avsedd att vara stadigvarande än på en tillfällig placering. Eftersom det inte finns någon exakt tidsgräns för när en placering övergår till att bli stadigvarande måste en bedömning alltid göras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. JO har i flera beslut kritiserat socialnämnder för att barn haft tillfälliga placeringar för länge (se t.ex. JO 2019/20 s. 486, dnr 4947-2017 och JO:s beslut den 10 april 2026, dnr 8368-2024).

Mina medarbetare noterade ett ärende där en jourhemsplacering hade pågått i över ett år. Det är då givetvis inte längre fråga om en tillfällig placering. I ärendet fanns det inte heller några dokumenterade bedömningar av om det fanns särskilda skäl för en fortsatt jourhemsplacering, trots att fristen för en sådan placering väsentligt överskridits. Detta är givetvis inte godtagbart.

Handläggningen av LSS-ärenden

Rättsliga utgångspunkter

I LSS finns bestämmelser om vissa insatser som personer som omfattas av den lagen har rätt till, om de behöver sådan hjälp i sin livsföring och behovet inte tillgodoses på annat sätt. Målet med LSS är att den enskilde ska få möjlighet att leva som andra. (Se 1, 5, 7 och 9 §§ LSS.)

Det finns inte någon särskild bestämmelse som reglerar inom vilken tid en nämnd ska fatta beslut med anledning av en ansökan om en insats enligt LSS. De generella bestämmelserna om ärendehandläggning i förvaltningslagen är därför tillämpliga. Det innebär bl.a. att ett ärende ska handläggas så enkelt, snabbt och kostnadseffektivt som möjligt utan att rättssäkerheten eftersätts. Detta framgår av 9 § FL. Nämnden måste alltså se till att ärendet drivs framåt och utföra de handläggningsåtgärder som krävs för att ärendet ska kunna avgöras inom en rimlig tid. Det ligger i sakens natur att beslut i ärenden enligt LSS är av stor betydelse för den enskilde. Det är därför särskilt angeläget att

han eller hon inte behöver vänta längre än nödvändigt på att få sin rätt till en viss insats prövad av nämnden.

Jag har tidigare uttalat att en handläggningstid om tre till fyra månader är ett rimligt riktmärke för ett ärende om personlig assistans. Alla ärenden kommer dock inte att kunna avgöras inom en sådan tidsperiod. För att en längre handläggningstid ska anses godtagbar krävs att det finns omständigheter som kan motivera det. Är det t.ex. fråga om ett komplext ärende där en rad utredningsåtgärder varit nödvändiga kan en utredningstid om sju till åtta månader vara nödvändig. För att en handläggningstid som överstiger sju till åtta månader ska kunna godtas krävs typiskt sett att det varit fråga om ett ärende där en mer omfattande utredning varit nödvändig. Det krävs också att nämnden hela tiden har bedrivit ett aktivt utredningsarbete. Handläggningstider som uppgår till ett år eller mer ska inte behöva förekomma annat än i mycket speciella undantagsfall. (Se JO 2019/20 s. 588, dnr 7477-2017.)

Om en domstol helt eller delvis upphäver ett beslut som nämnden har fattat i fråga om en LSS-insats och återförvisar målet till nämnden för ny prövning innebär det att den enskildes ansökan kvarstår och att den inte är prövad i de delar som har upphävts. Nämnden ska utan dröjsmål meddela ett nytt beslut i enlighet med domstolens anvisningar. Nämnden bör normalt sett kunna hantera saken skyndsamt eftersom det redan finns en utredning, låt vara att den kan behöva kompletteras i vissa avseenden (se t.ex. JO:s beslut JO 2025 s. 357, dnr 2428-2024).

lakttagelser och uttalanden

I majoriteten av de granskade ärendena var handläggningstiderna rimliga. Jag kunde dock i flera ärenden notera att handläggningen varit alltför passiv i det inledande skedet. Det var inte ovanligt att det dröjde en månad innan en första kontakt togs med den enskilde. Då bokade nämnden ofta in ett hembesök som låg ytterligare någon månad framåt i tiden. Detta gjorde att handläggningen drog ut på tiden. Jag vill understryka vikten av att nämnden inte dröjer med att komma i gång med handläggningen.

Vid min granskning noterade jag också nämndens användning av mottagningsfunktionen ”Inkommande information”. Det framkom att varje ansökan om insats enligt LSS registreras där. Jag noterade flera fall där det gått ganska lång tid från en sådan registrering till det att ansökan dokumenterades i journal. Det fanns också fall där den enda dokumentation som fanns var en uppgift i ”Inkommande information” om att en ansökan kommit in. Trots att det hade gått flera månader sedan ansökan registrerades verkade handläggningen, utifrån det som kunde utläsas av dokumentationen, inte ha fortskridit. Som jag nämnt måste nämnden skyndsamt hantera varje inkommen ansökan.

Jag noterade även ett par ärenden med längre handläggningstider. Det framgick inte av dokumentationen att det skulle ha förelegat några särskilda utredningssvårigheter i dessa ärenden. I två ärenden kunde jag konstatera att de

enda åtgärderna som fanns noterade i journalen under flera månader var att nämnden hade fattat tillfälliga beslut om att förlänga insatsen under utredningen. I ett annat ärende uppgick handläggningstiden till nästan ett år. Av dokumentationen framgick att det förekommit perioder av passivitet i hanteringen.

Två ärenden utmärkte sig när det gällde handläggningen. I ett ärende ”pausade” nämnden en utredning i väntan på att den enskilde skulle komma in med visst underlag. När materialet inte gavs in uppmanades den enskilde att återta ansökan och söka på nytt vid ett senare tillfälle, vilket också skedde. I ett annat ärende uppmanade handläggaren den enskilde att återta sin ansökan eftersom handläggningen redan hade pågått i nästan fyra månader.

Vid det avslutande mötet framhöll nämndens företrädare att nämnden inte ska arbeta på det sättet och att något sådant därför inte får förekomma.

Om en ansökan behöver kompletteras i något avseende bör nämnden omgående ta en muntlig kontakt med den enskilde eller skicka en begäran om komplettering till honom eller henne. I den bör det alltid anges en frist för när kompletteringen ska ha kommit in till nämnden. Om det vid det angivna datumet inte har kommit in någon komplettering måste myndigheten ta ställning till hur handläggningen ska fortskrida.

Om den enskilde behöver komplettera ansökan med visst material, som det kanske tar tid för honom eller henne att kunna tillhandahålla, kan handläggningen komma att dra ut på tiden. Som jag angett i mina beslut om handläggningstider i LSS-ärenden kan en längre handläggningstid godtas i sådana situationer. Detta så länge nämnden bedrivit ett aktivt utredningsarbete. I dessa fall har nämnden en förklaringsbörda.

Om nämnden, t.ex. i ett ärende om personlig assistans, inte fattat ett beslut inom tre till fyra månader måste det finnas omständigheter som kan motivera tidsutdräkten. Förklaringsbördan bör här ligga på nämnden, dvs. om ett beslut inte har fattats inom tre till fyra månader trots att det i efterhand kan konstateras att det fanns förutsättningar för detta, bör det kunna krävas att nämnden förklarar vad det berott på (se JO 2019/20 s. 588, dnr 7477-2017).

Jag ser med allvar på att nämnden uppmanat enskilda att återta sina ansökningar när handläggningen pågått en längre tid. Jag utgår ifrån att mina uttalanden i denna del förmedlas vidare till de tjänstemän som handlägger LSS-ärenden. Det får naturligtvis inte förekomma att nämnden försöker förmå en enskild att ta tillbaka sin ansökan om insats för att förhindra att handläggningstiden blir för lång.

Avslutningsvis vill jag framhålla att de ärenden som hade återförvisats till nämnden från domstol handlades snabbt och effektivt. Detta är mycket positivt. Jag har tidigare kritiserat nämnden för att inte ha levt upp till kraven på en

skyndsam handläggning i ett sådant fall (se JO:s beslut den 13 februari 2025, dnr 5244-2023.)

Underrättelse om väsentlig försening i ärenden enligt LSS

Rättsliga utgångspunkter

Om en myndighet bedömer att avgörandet i ett ärende som har inletts av en enskild part kommer att bli väsentligt försenat, ska myndigheten underrätta parten om detta. I en sådan underrättelse ska myndigheten redovisa anledningen till förseningen. (Se 11 § FL.)

Syftet med bestämmelsen i 11 § FL är främst att minska risken för att bristande information om handläggningen leder till onödig irritation hos den enskilde. Det är god förvaltning att inte hålla den enskilde ovetande om vad som händer i ärendet. En myndighet bör därför lämna information om handläggningen så tidigt som möjligt. De överväganden som en myndighet gör i fråga om huruvida den ska underrätta den enskilde bör dokumenteras. Det är viktigt att en underrättelse enligt 11 § FL är tydligt utformad – det ska bl.a. framgå att det är fråga om en underrättelse enligt den bestämmelsen och det är lämpligt att myndigheten försöker uppskatta hur lång tid det beräknas ta innan ärendet avgörs. (Se t.ex. JO 2023 s. 351, dnr 6473-2021, JO 2023 s. 368, dnr 7262-2022 och 7266-2022 samt JO:s beslut den 19 juni 2023, dnr 3232-2023.)

lakttagelser och uttalanden

Som jag ovan berört noterade jag vid min granskning ett par ärenden med långa handläggningstider och att det även funnits perioder av passivitet. I de ärenden där handläggningen dragit ut på tiden fanns det inte någon dokumentation om att nämnden hade övervägt att underrätta den enskilde om väsentlig försening.

Vid det avslutande mötet uppgav nämndens representanter att nämnden är medveten om att det finns ärenden med för långa handläggningstider och att nämnden inte skickat ut underrättelser. Nämnden kommer att följa upp detta i sitt arbete med rutiner. Jag utgår därmed från att saken är omhändertagen från nämndens sida.

Beslut och hantering av överklaganden i ärenden enligt LSS

De beslut om LSS-insatser som omfattades av min granskning uppfyllde de formella krav som ställs, med undantag för att det fanns bristfälliga motiveringar om barnets bästa. Nämnden hade också underrättat den som var part i ärendet om innehållet i beslutet. (Jfr 32 och 33 §§ FL.)

Ett överklagande av ett beslut ska ges in till den myndighet som har meddelat beslutet (beslutsmyndigheten). Beslutsmyndigheten prövar om överklagandet har kommit in i rätt tid. Om det har kommit in för sent ska myndigheten besluta att överklagandet inte får tas upp till prövning (avvisning). Om överklagandet inte avvisas ska beslutsmyndigheten skyndsamt överlämna överklagandet och övriga handlingar i ärendet till överinstansen. (Se 43, 45 och 46 §§ FL.)

Om en myndighet ändrar ett beslut som har överklagats, ska den överlämna även det nya beslutet till överinstansen (46 § FL). Det är överinstansens sak att avgöra i vilken utsträckning klagandens önskemål får anses tillgodosedda genom beslutsmyndighetens ändringsbeslut (se prop. 2016/17:180 s. 271). Det är även överinstansen som prövar frågor om att avvisa ett överklagande på någon annan grund än att det har kommit in för sent (47 § FL).

I ett ärende om personlig assistans fanns överklagandehänvisningen ”Om du inte är nöjd med ditt beslut och vill överklaga, kontakta din handläggare”. Detta är inte i enlighet med hur en överklagandehänvisning ska utformas enligt reglerna i FL. I ett annat ärende hade nämnden efter ett överklagande från den enskilde fattat två omprövningsbeslut. Överklagandet hade såvitt framgick av journalen inte överlämnats till domstol. I ett tredje ärende hade en handläggare påpekat att förvaltningsrätten inte godkände ett överklagande utan underskrift och även meddelat den enskilde att överklagandet borde revideras utifrån det omprövningsbeslut som nämnden hade fattat. Detta är inte en godtagbar hantering. Det finns inte något krav på att ett överklagande ska vara egenhändigt undertecknat. Det är inte nämndens sak att pröva innehållet i ett överklagande. Överklagandet borde skyndsamt ha överlämnats till domstol. Jag är kritisk till hanteringen i dessa fall.

Verkställighet av beslut om boendeinsats

Rättsliga utgångspunkter

När en nämnd har fattat ett beslut om insatser för en enskild enligt LSS gäller beslutet omedelbart (27 § fjärde stycket LSS). Det betyder att nämnden är skyldig att genast verkställa beslutet. Nämnden ansvarar sedan under beslutets giltighetstid för att verkställighet fortsatt sker. Även en domstols avgörande i sådana frågor gäller omedelbart, så länge inte domstolen har förordnat att dess beslut ska gälla först sedan det fått laga kraft (27 § fjärde och femte styckena LSS).

Iakttagelser och uttalanden

Nämnden hade fyra boendebeslut som ännu inte verkställts. I tre av dessa hade nämnden erbjudit den enskilde en bostad inom någon månad, men fått beskedet att han eller hon tackade nej. De enskilda framförde specifika önskemål om hur insatsen skulle verkställas. Jag nöjer mig i denna del med att påminna om att den enskildes agerande eller synpunkter i fråga om en viss insats inte inverkar på rätten till själva insatsen. Om nämnden och den enskilde inte kan komma överens om hur en insats ska utformas för att motsvara lagens krav får nämnden fatta ett beslut om den saken. Ett sådant beslut kan sedan överklagas och bli föremål för domstolsprövning (se 27 § första stycket 1 LSS och prop. 1992/93:159 s. 189 f). Nämnden hade i ett av ärendena fattat ett sådant beslut.

I ett av ärendena hade nämnden inte förmått verkställa insatsen bostad med särskild service för vuxna på ett år och tre månader. Handläggningen i det ärendet var påfallande passiv.

Uppgiftshantering i utredningar enligt LSS

Vid granskningen konstaterades att ett textavsnitt med uppgifter om en person fanns infogat i tre andra personers utredningar. Personen hade angetts med namn och avsnittet innehöll mycket känsliga uppgifter, bl.a. om diagnoser och funktionsnedsättningar. Det rörde sig alltså om sådana uppgifter om en enskilds personliga förhållanden som omfattas av sekretess enligt 26 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Hanteringen ger ett mycket slarvigt intryck och jag är kritisk till det inträffade.

Övrigt

Socialnämnden i Stockholms kommun har det kommunövergripande ansvaret för sociala frågor i kommunen. Mot den bakgrunden finner jag skäl att skicka en kopia av protokollet till nämnden för kännedom.

Ärendet avslutas.

Protokollförare vid inspektionen var Lovisa Rune och Eirik Jungar.

Protokollet har justerats den 4 maj 2026 av JO Thomas Norling. Dokumentet har fastställts digitalt och har ingen underskrift.